

А. Д. Барзилович, кандидат медичних наук,
директор МЦ «КіндерКлінік»

ПЕРСПЕКТИВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

У статті досліджуються чинники обмеження та ефективності публічного управління ринку медичних послуг у сучасній системі охорони здоров'я України. Досліджено механізм публічного управління ринку медичних послуг в Україні. Розглянуто публічне управління у процесі реформування системи охорони здоров'я України та її подальшого розвитку з постійним підвищенням якості медичних послуг як на регіональному, так і на державному рівнях. Представлено трансформаційну реформу в системі охорони здоров'я задля поліпшення загального стану здоров'я населення та формування фінансового захисту від надлишкових витрат. Досліджено процедуру формування державної політики з надання медичних послуг в умовах реформування. Розглянуто обмеження та труднощі в процесі створення якісної нормативно-правової бази в сфері охорони здоров'я, мета якої – досягнення ефективного публічного управління на ринку медичних послуг. Визначено основні проблеми, які стримують розвиток ринку медичних послуг для надання відповідних якісних медичних послуг. Проаналізовано видаткові статті з державного бюджету на охорону здоров'я, водночас із порівнянням державних видатків із приватними, а також із видатками інших країн у межах Європейського Союзу та Східної Європи, та показник у витратах на душу населення. Досліджено головні завдання публічного управління ринку медичних послуг. Сформульовано рекомендації для вдосконалення процесу впровадження публічного управління сфери охорони здоров'я України, якими передбачено втілення комплексу заходів. Визначено очікувані результати від реалізації державної політики у сфері надання медичних послуг.

Ключові слова: система охорони здоров'я, ринок медичних послуг, публічне управління, державна політика, реформування, обмеження.

A. D. Barzylovych. Prospects of state regulation in the medical services market

The article studies limitation aspects and effectiveness of state regulation in the medical services market in the modern Ukrainian health care system. It investigates the mechanism of state regulation in the medical services market in Ukraine and reviews state regulation in the process of reforming the Ukrainian health care system and its further development with constant improvement of the medical services quality both at the regional and national level. The transformational reform in the health care system is described in order to improve the general state of public health and form financial protection against excessive expenses. The author researches the procedure of forming a state policy on medical services provision in the conditions of reform. The paper reviews limitations and difficulties in the process of creating a high-quality regulatory framework in the field of health care, which is aimed at achieving effective state regulation on the medical services market. The main problems are identified that hinder development of the medical services market to provide appropriate quality medical services. The article analyzes the national budget expense items for health care while comparing public expenses with private ones, as well as with expenses in other countries within the European Union and Eastern Europe, and per capita expenditure. The basic tasks of state regulation in the medical services market are studied. The author presents recommendations for improving the implementation of state regulation of health care in Ukraine, which provide for fulfillment of a set of measures. The article determines the anticipated results from the implementation of state policy in the field of medical services.

Key words: health care system, medical services market, state regulation, state policy, reforming, restrictions.

Постановка проблеми. Публічне управління ринку медичних послуг є системою заходів, спрямованих на підвищення адаптивності, результативності та ефективного функціонування сфери охорони здоров'я, сконцентрованої насамперед на збереженні соціальної справедливості в умовах ринкових відносин, гарантуванні та асекурації надання якісної та доступної медичної допомоги всім громадянам країни. Ринковий механізм функціонування економіки орієнтований на отримання прибутку, що не здатен повною мірою розв'язувати всі соціально-економічні проблеми, у результаті чого необхідне державне втручання різного ступеня. Особливої уваги потребує така соціально значуща сфера, як охорона здоров'я, у якій держава повинна здійснювати контроль із метою соціальної спрямованості економічних перетворень у цій сфері.

Станом на сьогодні Україна як незалежна демократична держава переживає нелегкі часи, а саме: нестабільність економічного розвитку, що спричинює складні соціально-політичні процеси, проблеми глобалізації та інші виклики, які негативно впливають на соціальне і фізичне здоров'я громадян, спричиняють погіршення стану здоров'я, що набуває загрозливих тенденцій, зокрема, через поширення соціально небезпечних хвороб. Сфера охорони здоров'я повинна забезпечувати задоволення потреб громадян у якісних і доступних медичних послугах, що є вкрай важливим завданням для України. Проте через обмежені фінансові можливості повноцінне розв'язання завдань сьогодення є викликом для імплементації відповідного регулювання ринку медичних послуг, тож актуальним є розгляд питань щодо чинників обмежень та ефективності публічного управління ринку медичних послуг України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематику обмежень публічного управління ринку медичних послуг досліджує значна кількість науковців. Зокрема, наукові праці А.Г. Варфоломеевої, А.Д. Барзилович, В.В. Дудки, В.М. Рудого, В.О. Липчанського, Д.І. Медяник, І.П. Карпова, Н.І. Карпишин, О. Краснова, С.Т. Кохана, Т. Плужнікова присвячено аналізу деяких аспектів застосування публічного управління ринку медичних послуг у частині сучасних викликів, що вплинули на розвиток і становлення діяльності сфери охорони здоров'я. Значну роботу з аналітичного оцінювання приватної медичної сфери здійснюють експерти Міністерства охорони здоров'я України.

Метою статті є дослідження чинників обмежень та ефективність публічного управління ринку медичних послуг. Для досягнення мети визначено такі завдання: проаналізувати сучасний стан ринку медичних послуг і медичної галузі України; проаналізувати публічне управління ринку медичних послуг; визначити основні завдання публічного управління ринку медичних послуг. Під час проведення дослідження було використано загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз, статистичний аналіз, графічний та аналітичний методи.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система охорони здоров'я є сферою діяльності, у якій найважливішу роль відіграють надання та забезпечення належного медичного обслуговування, а також відповідного рівня життя, що зумовлює те, що основною найважливішою державною внутрішньою функцією України є охорона здоров'я громадян країни [1, с. 25].

Кабінет Міністрів України затвердив сформульовану в концептуальному установчому документі Стратегію з фінансування системи охорони здоров'я, а в жовтні 2017 року ухвалив новий Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». Було визначено процес регулювання фінансових дій у системі охорони здоров'я та сформовано відповідний пакет підзаконних нормативно-правових актів, що утворив правові та політичні підстави для імплементації новітніх механізмів фінансування охорони здоров'я. Імплементація другого етапу була запланована на 2020 рік [2].

Головною метою механізму публічного управління ринку медичних послуг є забезпечення доступності та якості надання медичних послуг населенню та забезпечення принципів доброчесної та вільної конкуренції на ринку. Варто зазначити, що для реалізації головної мети регулювання ринку медичних послуг держава визначає тактичні цілі, основні завдання, напрями та принципи державної регуляторної політики.

До тактичних завдань, що деталізують головну мету реалізації державного механізму регулювання медичних послуг і послідовно реалізуються протягом коротко- та середньострокових періодів часу, відносять такі:

- реалізацію основоположних принципів державної політики в галузі регулювання діяльності ринку, а також системи охорони здоров'я загалом, головних рішень і завдань на державному рівні у сфері медицини;
- реалізацію стратегічних рішень щодо ресурсного забезпечення суб'єктів ринку, зокрема, з питань, що стосуються інфраструктури;
- виконання заходів із регулювання, які стосуються безпеки отримання медичних послуг населенням, захисту громадських інтересів, використання нових лікарських препаратів і методів лікування, а також акредитації закладів-постачальників медичних послуг;
- моніторинг, оцінювання та аналіз як стану здоров'я населення, так і роботи медичних закладів державної та комунальної форм власності, а також інших суб'єктів, які здійснюють підприємницьку діяльність із надання медичних послуг.

Якщо розглядати ринок медичних послуг як певну систему взаємодії соціально-політичних інститутів, то варто зазначити, що суб'єкти, які здійснюють діяльність, пов'язану з наданням медичних послуг і на яку спрямовано регуляторний вплив держави, функціонують у системі відносин інституту державної медицини, приватної підприємницької діяльності з надання медичних послуг, суспільно-громадського інституту, що уособлює населення як споживача медичних послуг. Загальна національна система охорони здоров'я є також інститутом, але більш масштабним, у якому перетинаються взаємозв'язки між усіма зазначеними інститутами [3, с. 87].

Формування державної політики з надання медичних послуг МОЗ в умовах реформування передбачає таке [4]:

- забезпечення державних гарантій надання медичних послуг відповідно до видів медичної допомоги;
- розвиток ефективної та доступної мережі закладів;
- безперервне поліпшення якості медичної допомоги;
- впровадження електронної системи охорони здоров'я;
- забезпечення пацієнтів лікарськими засобами.

Головними органами, що гарантують забезпечення виконання першочергових завдань і запланованих заходів у галузі регулювання, залишаються частково підрозділи Міністерства охорони здоров'я України. Деякими регуляторними функціями опосередковано займається новостворена у 2017 р. у межах заходів із реалізації медичної реформи Національна служба здоров'я України, що є національним страховим органом і забезпечує населення відповідним гарантованим пакетом медичних послуг у діапазоні визначеного фіскального простору [3, с. 88].

Під час регулювання ринку медичних послуг держава виконує такі дві функції: соціальну та економічну. Сутність першої полягає в забезпеченні справедливості та доступності для всього населення. Економічна функція полягає в забезпеченні конкуренції між надавачами медичних послуг.

Держава є повноцінним суб'єктом на ринку охорони здоров'я. Вона забезпечує організацію та фінансові надходження в цю сферу. Коли держава опікується здоров'ям населення, вона не тільки забезпечує соціальні потреби, але й має економічну вигоду [5].

Для того щоб ринок медичних послуг надалі міг економічно існувати, доцільно посилити роль держави в соціально-економічному аспекті. Перш за все це стосується збільшення витрат на сферу здоров'я. І тільки тоді вона справді виконає соціально-економічну функцію – поліпшення здоров'я населення, де успішна реалізація цієї функції є основним критерієм ефективності публічного управління охорони здоров'я [6].

Показники загальних витрат бюджету на охорону здоров'я становили в середньому 49% від загального обсягу витрат (близько 3,5% ВВП), а показники приватних витрат на охорону здоров'я в Україні, як порівняти з державними, були найбільшими для Європейського Союзу та країн Східної Європи. Відповідно до статистичних показників загальний обсяг витрат на охорону здоров'я у 2018 році становив 272 334,7 млрд грн, де найбільше фінансових витрат було скеровано приватним сектором – 137 204,4 млрд грн, що перевищило фінансові витрати уряду на 4 085,9 млрд грн. Порівняно з відсотковим співвідношенням урядових витрат на охорону здоров'я у 2018 році було на 7,6% нижчим, аніж у 2010 році, а витрати приватного сектору були вищими на 7,12%, аніж у 2010 році (табл. 1) [4].

Більшість витрат домогосподарств на охорону здоров'я, що становили від 3% ВВП (близько 43 млрд грн) у 2012 році до майже 4% ВВП (близько 95 млрд грн.) у 2016 році, переважно були оплачені надавачам медичних послуг. Цей рівень витрат не раз спричиняв негативні наслідки для бюджету домогосподарств, як наслідок, значна частина пацієнтів не має можливості використовувати сучасні вартісні медичні послуги, у результаті чого пацієнти вимушені зволікати з відвідуванням медичних закладів для лікування, що зумовлює підвищення рівня смертності, інвалідизацію пацієнтів і знижує якість життя пацієнтів із хронічними захворюваннями [4].

Поточний стан чинної системи охорони здоров'я визначається неефективним, оскільки медичні послуги, що надаються медичними закладами, є не досить якісними. Поточний стан державних витрат на охорону здоров'я у відсотковому співвідношенні до ВВП відображає тенденцію до зниження витрат на цю сферу, оскільки витратки 2017 року є нижчими на 1,4%, порівно з витратками 1995 року, і нижчими на 0,6%, порівняно з 2010 роком, проте на 0,2% більшими, ніж у 2016 році (рис. 1) [8]. У період 2012–2017 років сумарні середні

Таблиця 1

Загальні витрати на охорону здоров'я в розрізі фінансових агентів

Фінансові агенти	2010 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Уряд	47 864,2	56,48	75 826,7	48,85	81 656,5	44,97	111 063,0	49,64	133 118,5	48,88
Територіальні органи управління	47 633,4	56,21	75 502,6	48,64	81 283,4	44,76	110 605,3	49,44	132 832,7	48,78
Центральні органи управління	11 702,8	13,81	15 953,0	10,28	18 261,6	10,06	25 163,5	11,25	30 272,9	11,12
Муніципальні органи управління	35 930,5	42,40	59 549,6	38,36	63 021,8	34,70	85 441,8	38,19	102 559,9	37,66
Фонди соціального страхування	230,9	0,27	324,1	0,21	373,1	0,21	457,7	0,20	285,8	0,10
Приватний сектор	36 658,8	43,26	78 822,0	50,78	98 624,2	54,31	110 651,8	49,46	137 204,4	50,38
Інше приватне добровільне страхування	741,5	0,87	1 398,5	0,90	1 567,9	0,86	1 950,6	0,87	3 141,9	1,15
Витрати приватних осіб	34 234,7	40,40	75 711,1	48,78	94 951,3	52,29	106 154,5	47,45	131 376,2	48,24
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	15,0	0,02	17,8	0,01	20,2	0,01	26,1	0,01	55,0	0,02
Приватні фірми та корпорації	1 584,3	1,87	1 589,9	1,02	1 976,0	1,09	2 520,6	1,13	2 631,3	0,97
Лікарняні каси	83,2	0,10	104,7	0,07	108,8	0,06	0,0	0,00	0,0	0,00
Інші	221,8	0,26	570,8	0,37	1 314,2	0,72	2 011,8	0,90	2 011,8	0,74
Загальні витрати на охорону здоров'я	84 744,8	100,00	155 219,5	100,00	181 594,9	100,00	223 726,6	100,00	272 334,7	100,00

Примітка: сформовано на основі джерела [7].

показники загальних видатків на охорону здоров'я становили 7,7% від ВВП на рік (практично це 4,1% видатків із державного бюджету та близько 3,6% видатків приватного сектору коштом видатків домогосподарств), що фактично не відрізняються від загальносвітових та європейських трендів [4].

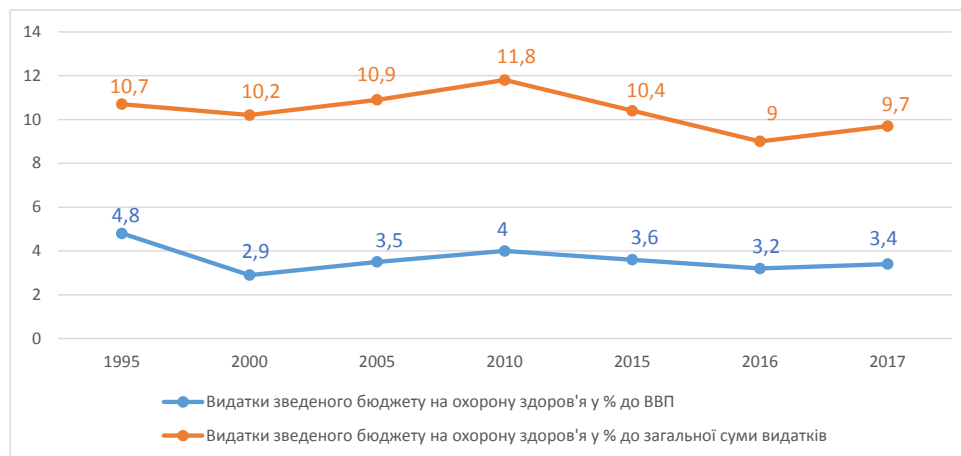

Рис. 1. Видатки зведеного бюджету на охорону здоров'я за період 1995–2017 років

Примітка: сформовано на основі джерела [9].

Показники загальних видатків на охорону здоров'я становлять 8,9% у країнах ЄС, а світовий показник – 8,6%. Через невисокий рівень ВВП цей показник у витратах на душу населення становить в Україні біля 200 дол. США, що набагато нижчий, ніж середній показник у ЄС (3340 дол. США); у Польщі це показник становить 809 дол. США, у Болгарії – 612 дол. США, у Румунії – 476 дол. США [4].

Приватний сектор охорони здоров'я дає вагомий внесок у фінансування медичної галузі. Стосовно складника структури медичних послуг, що надаються, – приватні послуги з охорони здоров'я частково доповнюють державний сектор, пропонуючи інші види медичних послуг і виступають як альтернатива [10].

Обмежені ресурси, що виділяються останніми роками з бюджетів різних рівнів на охорону здоров'я, не дають змоги забезпечити поліпшення якості медичної допомоги населенню, збільшувати до необхідного обсяги проведення профілактичних заходів. Незважаючи на деяке поліпшення фінансування охорони здоров'я останніми роками, обсяг виділених коштів залишається недостатнім для нормального функціонування галузі [11, с. 72–73].

Важливу роль відіграє нормативно-правове регулювання. На нашу думку, є труднощі, які необхідно врахувати для досягнення ефективного публічного управління на ринку медичних послуг. Серед них – такі:

- відсутність науково обґрунтованої стратегії для здійснення законотворчої діяльності в сфері охорони здоров'я;

- низький рівень законотворчої активності суб'єктів законодавчої ініціативи;
- складність ухвалення законопроектів про охорону здоров'я у Верховній Раді;
- обмежена кількість фахівців, які мають достатній рівень знань у сферах юриспруденції та медицини;
- неконсолідованість діяльності представників правової та медичної наук.

Агреговані дані щодо змін у системі охорони здоров'я також показують відсутність прогресу за останні десятиліття, а також суттєво гірші результати порівняно із середнім показником для всієї групи посткомуністичних країн.

За останні роки приватні витрати перевищили державний рівень загальних витрат на охорону здоров'я. Як наслідок – зростання навантаження на пацієнтів. Хоча в 1996 році уряд доклав зусиль для нормалізації ситуації та встановив офіційні ставки зборів, що стягуються з пацієнтів під час надання послуг, не охоплених державними гарантіями, на практиці цей механізм був вигадкою, а межа між платними та безплатними пільгами залишається незрозумілою [12, с. 126]. Отже, основним обмеженням для ефективної реалізації публічного управління ринку медичних послуг є відсутність відповідного фінансового забезпечення цієї сфери.

Серед головних завдань публічного управління ринку медичних послуг, які можна віднести до складників механізму, виокремимо такі:

- визначення та аналіз потреб населення в медичних послугах;
- контроль якості надання послуг на основі зібраних даних, зворотного зв'язку від пацієнтів, статистичних даних, результатів розгляду скарг і звернень, планових і позапланових перевірок, атестацій тощо;
- забезпечення рівного доступу до якісних медичних послуг різних верств населення у необхідний час і в необхідному обсязі;

- моніторинг ринку надання медичних послуг із метою його безперервного вдосконалення;
- надання послуг із профілактики та діагностики хвороб;
- технологічне оновлення, модернізація, впровадження новітніх технологій;
- планування роботи медичних закладів, зокрема, державної форми власності;
- забезпечення аналізу необхідної інформації для ресурсного планування;
- контроль відповідності кваліфікації кадрів, які працюють у сфері надання медичних послуг, і заходи щодо її підвищення;
- адаптація наявної медичної системи до умов, що змінюються;
- регулювання на ринку діяльності страхових організацій із позицій споживача та держави як регуляторного центру розподілу ресурсів [3, с. 88–89].

Очікувані результати реалізації державної політики у сфері надання медичних послуг:

- забезпечення медичними послугами та лікарськими засобами;
- впровадження стратегічних закупівель медичних послуг і лікарських засобів;
- оптимізація мережі та децентралізація у сфері охорони здоров'я;
- забезпечення подальшого розвитку первинної ланки охорони здоров'я;
- зміцнення екстреної медичної допомоги;
- впровадження нових видів медичної допомоги в Україні[4].

Отже, провідна роль держави в розвитку та досягненні ефективності державної політики у сфері охорони здоров'я зумовлена розробленням ефективної соціальної стратегії розвитку ринку медичних послуг.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. З огляду на зазначене та з урахуванням ступеня розвитку ринку медичних послуг, рівня надання медичних послуг, політичної й економічної ситуацій в Україні, а також економіко-соціального становища населення – удосконалення вітчизняного ринку медичних послуг має здійснюватися шляхом поступової реалізації передбачених заходів на базі наявної інфраструктури ринку надання медичних послуг, а не різких, масштабних і затратних дій.

Забезпечення населення країни якісною медичною допомогою залежить від розв'язання таких економічних завдань, як визначення обсягів бюджетного фінансування та розвитку добровільного медичного страхування, вдосконалення системи надання платних медичних послуг, підготовки кадрів, запровадження новітніх технологій у сфері охорони здоров'я. Отже, перед публічним управлінням у сфері охорони здоров'я, що пов'язана з використанням обмежених ресурсів, стоїть основне завдання – забезпечення ефективності та якості медичних послуг, що надаються.

Перспективи подальших досліджень полягають у здійсненні постійного моніторингу та оцінки стану функціонування ринку медичних послуг для ухвалення відповідних оптимальних рішень щодо подальшого функціонування та реформування сфери охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Медяник Д.І., Липчанський В.О. Особливості ефективності управління закладами охорони здоров'я. *Наукові записки*. 2016. Вип. 19. С. 22–29.
2. ВООЗ. Спільний звіт ВООЗ та Світового банку. Україна: огляд реформи фінансування системи охорони здоров'я 2016–2019 : офіц. сайт. URL: <https://www.euro.who.int/en/home>(дата звернення: 30.10.2020).
3. Барзилович А.Д. Механізми державного регулювання надання медичних послуг в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. Серія: *Державне управління*. 2020. № 1 (24). С. 86–90.
4. Міністерство охорони здоров'я України. *МОЗ України: Що було, є і буде* : офіц. сайт. URL: https://moz.gov.ua/uploads/2/13773-transition_book_healthcare.pdf (дата звернення: 30.10.2020).
5. Карпишин Н.І. Медичне страхування у контексті модернізації фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. № 11. С. 156–162.
6. Краснова О.І., Плужнікова Т.В. Роль держави в регулюванні сфери охорони здоров'я в ринкових умовах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Серія : *Економічні науки*. 2019. № 1. С. 37–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2019_1_8 (дата звернення: 30.10.2020).
7. Центр медичної статистики МОЗ України. *Медичні кадри та мережа закладів охорони здоров'я системи МОЗ України за 2018–2019 роки* : офіц. сайт. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/MMXIX.html> (дата звернення: 30.10.2020).
8. Міністерство охорони здоров'я України. *Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 років* : офіц. сайт. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/0/691-strategiya.pdf> (дата звернення: 30.10.2020).
9. Державна служба статистики України. *Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2017 році* : офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 30.10.2020).
10. Дудка В.В. Переваги приватної медицини та вигоди держави у підтримці розвитку приватного сектору системи охорони здоров'я (до проблеми державного регулювання здоров'яохоронної сфери). *Електронне наукове*

фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2012. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_1_4 (дата звернення: 30.10.2020).

11. Рудий В.М. Законодавче забезпечення реформи системи охорони здоров'я в Україні. Київ : Сфера, 2005. 272 с.

12. Карпова И.П., Варфоломеева А.Г., Кохан С.Т. Доступность и качество медицинской помощи в специализированном учреждении здравоохранения. *Східноєвропейський журнал громадського здоров'я* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому дню здоров'я, 7 квітня 2011 р. : тези доп. 2011. № 1 (13). С. 126–127.

References:

1. Medianyuk D.I., Lypchanskyi V.O. Osoblyvosti efektyvnosti upravlinnia zakladamy okhorony zdorovia [Features of effective management of health care facilities. Proceedings.]. *Naukovi zapysky*. 2016. vyp. 19. S. 22–29. [Ukraine]

2. VOOZ. Spilnyi zvit VOOZ ta Svitovoho banku. Ukraina: ohliad reformy finansuvannia systemy okhorony zdorovia 2016–2019 [WHO. Joint report of the WHO and the World Bank. Ukraine: Health Care Financing Reform Review 2016–2019]: ofits. sait. URL: <https://www.euro.who.int/en/home> (data zvernennia 30.10.2020). [Ukraine]

3. Barzylowych A.D. Mekhanizmy derzhavnogo rehuliuвання nadannia medychnykh posluh v Ukraini [Mechanisms of state regulation of medical services in Ukraine]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*. Seria: *Derzhavne upravlinnia*. 2020. № 1 (24). S. 86–90. [Ukraine]

4. Ministerstvo okhorony zdorovia Ukrainy. MOZ Ukrainy: Shcho bulo, ye i bude Ministry of Health of Ukraine. Ministry of Health of Ukraine: What was, is and will be]: ofits. sait. URL: https://moz.gov.ua/uploads/2/13773-transition_book_healthcare.pdf(data zvernennia 30.10.2020). [Ukraine]

5. Karpushyn N.I. Medychne strakhuvannia u konteksti modernizatsii finansovoho zabezpechennia okhorony zdorovia v Ukraini [Health insurance in the context of modernization of financial health care in Ukraine]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*. 2013. № 11. S. 156–162. [Ukraine]

6. Krasnova O.I., Pluzhnikova T.V. Rol derzhavy v rehuliuванні sfery okhorony zdorovia v rynkovykh umovakh [The role of the state in regulating health care in market conditions]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho*. Seria: *Ekonomichni nauky*. 2019. № 1. S. 37–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2019_1_8 (data zvernennia 30.10.2020). [Ukraine]

7. Tsentri medychnoi statystyky MOZ Ukrainy. Medychni kadry ta merezha zakladiv okhorony zdorovia systemy MOZ Ukrainy za 2018-2019 roky [Center for Medical Statistics of the Ministry of Health of Ukraine. Medical staff and the network of health care facilities of the Ministry of Health of Ukraine for 2018-2019]: ofits. sait. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/MMXIX.html>(data zvernennia 30.10.2020). [Ukraine]

8. Ministerstvo okhorony zdorovia Ukrainy. Natsionalna stratehiia reformuvannia systemy okhorony zdorovia v Ukraini na period 2015–2020 rokiv [Ministry of Health of Ukraine. National strategy for health care reform in Ukraine for the period 2015-2020]: ofits. sait. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/0/691-strategiya.pdf>(data zvernennia 30.10.2020). [Ukraine]

9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Zaklady okhorony zdorovia ta zakhvoriuvanist naselennia Ukrainy u 2017 rotsi [State statistics Service of Ukraine. Health care facilities and morbidity of the population of Ukraine in 2017]: ofits. sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennia 30.10.2020). [Ukraine]

10. Dudka V.V. Perevahy pryvatnoi medytsyny ta vyhody derzhavy u pidtrymsi rozvytku pryvatnoho sektora systemy okhorony zdorovia (do problemy derzhavnogo rehuliuвання zdorovookhoronnoi sfery) [Advantages of private medicine and benefits of the state in supporting the development of the private sector of the health care system (to the problem of state regulation of the health care sector)]. *Elektronne naukove fakhove vydannia «Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok»*. 2012. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_1_4 (data zvernennia 30.10.2020). [Ukraine]

11. Rudyi V.M. Zakonodavche zabezpechennia reformy systemy okhorony zdorovia v Ukraini [Legislative support for health care reform in Ukraine]. Kyiv : Sfera, 2005. 272 s. [Ukraine]

12. Karpova Y. P., Varfolomeeva A. H., Kokhan S. T. Dostupnost y kachestvo medytsynskoi pomoshchy v spetsyalyzovannom uchrezhdeny zdavookhraneniya [Availability and quality of medical care in a specialized health care institution]. *Skhidnoieuropeyskyi zhurnal hromadskoho zdorovia* : materialy mizhnar. nauk.– prakt. konf., prysviachenoi Vsesvitnomu dniu zdorovia, 7 kvit. 2011 r. : tezy dop. 2011. № 1 (13). S. 126–127. [Ukraine].